

omogućuje istraživačima i izravan pristup dokumentu neovisan o autorovoj interpretaciji bez potrebe za odlaskom u ponekad udaljene arhive.

Josip Ante Soldo potekao je iz Splita. Autorova angažiranost i suživljenost s prostorom i ljudima dalmatinskoga zaleđa vidljiva je u njegovu izrazu. Premda se na trenutke može dobiti dojam da autor u svom pristupu "zauzima stranu", već u drugom trenutku postaje jasno da mu je namjera bila sagledavati problem s različitih strana – iz perspektive onih koji su na vlasti i iz perspektive onih kojima se vlada.

Problem dalmatinskih krajina i Hrvatsko-slavonske vojne krajine zadržava svoju aktualnost u historiografiji. Istraživački interes za njih će vjerojatno i dalje trajati. Danas su ti prostori u trajnom gospodarskom zaostatku i uz njih se često vežu definicije "pasivog" kraja ili prostora depopulacije. Uzroke njihovih današnjih problema treba tražiti koliko u suvremenosti toliko i u prošlosti koja je još uvijek po svojim posljedicama u njima intenzivno prisutna.

Kristina Milković

Johan Huizinga, *U sjeni sutrašnjice. O dijagnozi zla od kojega boluje naše vrijeme*, Dom i svijet, Zagreb 2006., str. 246

Svi naši povjesničari znaju za nizozemskog povjesničara Johana Huizingu (1872. - 1945.) od 1964. kada je Matica hrvatska u Zagrebu objavila njegovo djelo *Jesen srednjega vijeka*. Mislim da smo tu knjigu doživjeli kao izvanredno poticajnu te da je najavila mogućnost drukčijega razmatranja prošlosti i otvorila prozor pored onoga što smo spoznali preko poruka prof. dr. Mirjane Gross da postoji mnogo povijesti, te da je povijest beskonačna kao i svemir, široka i duboka i bez granica. Poslije ove Huizingine knjige promijenili su se naslovi mnogih povijesnih knjiga u našoj

zemlji koji više nisu bili samo obavještajni već su nosili i određenu emocionalnu poruku s interdisciplinarnim prvim pokušajima.

Zahvaljujući prijedlogu prof. dr. Miroslava Bertoše, izdavačka kuća Dom i svijet objavila je knjigu J. Huizinge *U sjeni sutrašnjice*, što je zadnja knjiga koju je Huizinga napisao. Knjiga na kraju sadrži i Huizingin tekst "Moj put prema povijesti", koji je 1947. objavila njegova udovica A. Huizinga-Schölvinc u knjizi *Opera omnia*. Iz opširne Bertošine studije pod naslovom "Jesen civilizacija: sloboda i humanost. Vizije znamenitoga nizozemskog povjesničara o europskoj moralnoj i intelektualnoj krizi" saznajemo da je knjiga *Jesen srednjega vijeka* objavljena prvi puta u Zagrebu 1944. godine s predgovorom filozofskog pisca i esejiste Drage Čepulića. Knjiga *U sjeni sutrašnjice* izašla je u Leidenu prvi puta 1935., a 1937. godine već je izašlo peto izdanje. Svojom interpretacijom povijesti koju je tako dobro poznao činjenično, teoretski i osjećajno, Huizinga je s umjerenim optimizmom očekivao da će egzaktnim promatranjem i analizom najvažnijih povijesnih kretanja pomoći da taj svijet ozdravi. No to se nije desilo, pa je i prijevod njegove knjige u Zagrebu objavljen, ali je ostao zanezaren, prešućen i zaboravljen u nekom skladištu knjiga. Međutim, da je i bilo poznatije i pristupačnije, vjerojatno Huizinga ne bi mogao utjecati na promjenu razmišljanja o kretanjima u društvu, pa ni u Hrvatskoj, jer to nisu uspijevali ni neki drugi intelektualci iz Hrvatske koji su se svojski trudili a koji su još uvijek nedovoljno poznati ili loše ili krivo interpretirani, osobito ako su bili "filozofi" svog doba i našeg prostora. Huizingina rečenica *Divovsko primjenjivanje moći i snage u današnjem svijetu ne vodi, osim možda u čisto tehničkom području, gotovo nigdje prema unaprijed određenom cilju* (str. 189) ukazuje da on očekuje aktivnost naprednih elitnih snaga. Poziva na poštivanje kulturnih vrednota, na reorganizaciju društva, obnovu kulture,

ali istovremeno ukazuje na opasnosti krutog kolektiviteta, kakav se javio u Rusiji, a potom i u Hitlerovoj Njemačkoj, koji je i doveo do njegovog interniranja 1943. godine. Isto tako, Huizinga kritizira sportska natjecanja koja pokušavaju tjelesnim manifestacijama stvoriti "duhovnu hranu" za mase, iako priznaje njihovu korisnost do izvjesne mjere u njegovanju životne snage i odvažnosti te razvijanja osjećaja za red i sklad, što je vrlo dragocjeno i za kulturu.

Bertoša je u svojem predgovoru nazvao Huizingu "živim motriteljem zbivanja, ali i osebjnim svjedokom savjesti tadašnjega Staroga kontinenta". Huizinga je zapravo i napisao seriju eseja i razmišljanja o Europi i mislio da će svojim autoritetom povjesničara, povjesničara umjetnosti, kulturnog antropologa, filozofa i kulturnjaka upozoriti tadašnju javnost na opasnosti i krize. Bertošini podnaslovi studije su *Sjene opsjednutog svijeta*; *"Zlatno doba" prošlosti i novi strahovi*; *"Međusobna ovisnost" i "trenutna povijest"*; *Huizinga – humanist, ekumenist, moralist, esteta*; *Svjedok i kritičar vremena*; *Anti Spengler i prijetnje "novog barbarstva"*; *"U sjeni sutrašnjice" – Huizingin intelektualni testament*. To je zapravo ono o čemu piše Huizinga u ovom svojem tekstu koji je prošireno predavanje održano u Bruxellesu 1935. povodom međunarodnog Kongresa o miru na kojem je bilo i više naših studenata. Prošavši evoluciju od tradicionalnog povjesničara prema modernom višedisciplinarnom znanstveniku, Huizinga nam otvara nove povijesne vidike, tumači povijesnu zbilju i velike i potresne povijesne i političke promjene na drugačiji način nego ostali povjesničari tog doba. Objavljivanje njegove knjige u Zagrebu 1944. govori da smo i mi imali ljude koji su drugačije ocjenjivali vrijeme, iako nitko nije mogao predvidjeti onu dugotrajnu i sveopću krizu koja je zahvatila naše društvo u drugoj polovici 20. stoljeća, pa i Huizinga kao i drugi mnogi intelektualci naivno vjeruju

u "duhovno ozdravljenje svijeta u rasapu", u mir, civilizaciju i napredak. Stavljanje Huizinge u kućni pritvor 1943. pokazuje da su diktatorski režimi osjećali opasnost čak i od njegovih povijesnih interpretacija dvadesetog stoljeća usprkos činjenici da je Huizinga ipak bolje poznao povijest ranijih stoljeća nego vrijeme između Prvog i Drugog svjetskog rata. Kako je osjećao svoje vrijeme može se spoznati iz teksta objavljenog u ovoj knjizi s nizom sitnijih podnaslova (*Osjećaj propadanja*; *Današnje bojazni i nekadašnji strah*; *Današnja kriza kulture u usporedbi s prijašnjim krizama*; *Temeljni uvjeti kulture*; *Problematičnost napretka*; *Znanost na granici mislene sposobnosti*; *Opće slabljenje moći rasuđivanja*; *Opadanje potrebe za kritikom*; *Zloporabljena znanost*; *Odricanje spoznajnog ideala*; *Kult života*; *Život i borba*; *Propadanje moralnih normi*; *Regna regni lupi?*; *Heroizam*; *Puerilizam*; *Praznovjerje*; *Estetski izraz udaljuje se od razuma i prirode*; *Gubitak stila i sklonost prema iracionalnosti*; *Izgledi*; *Katarza*; te dodatak pod naslovom *Čovjek i kultura*), a kako je gledao na historiografiju koja je dominirala u njegovo vrijeme dobro se može spoznati iz njegovog iskrenog autobiografskog priloga na kraju ove knjige. Tu Huizinga priznaje da nije sklon teoretiziranju povijesti već opisu i interpretaciji najdojmljivijih povijesnih trenutaka, poistovjećujući na neki način povijest s bogatom i potpunom galerijom slika koja zastupa sve stilove i pravce i iz koje se može na najbolji način spoznati prošlost.

Mislim da bi bilo od koristi povjesničarima da pročitaju ovu knjigu. No završit ću umjesto opisa detalja jednom Huizinginom rečenicom: *Povijest ne može ništa prorokovati osim jedno: da se nije nikad nijedna velika promjena ljudskih odnosa izvršila u onom obliku kako su to zamišljali ljudi koji su neposredno prije nje živjeli. Mi sigurno znamo da se stvari drukčije odvijaju nego što mi možemo zamisliti. U učinku nekog doba leži uvijek sastojina koju se nakon toga shvaća novom,*

neočekivanom, onom što se prije još nije moglo zamisliti. A to nepoznato može značiti i propast. Ali ipak dotle, dok predviđanje može lebdjeti između propasti i spasa, ljudska je dužnost gajiti nadu. (str. 168)

Mira Kolar-Dimitrijević

Norman G. Finkelstein, *Industrija holokausta. Razmišljanja o izrabljivanju židovske patnje*, Hasanbegović, Zagreb 2006., str. 191

Početak prosinca 2006. godine održana je u Teheranu konferencija o holokaustu nad Židovima tijekom Drugog svjetskog rata. Iranski predsjednik Mahmud Ahmadinežad, njezin inicijator i pokrovitelj, prije konferencije izjavio je kako je genocid nad Židovima osmišljena izmišljotina radi opravdanja osnivanja Izraela. Na konferenciji su, između ostalih, sudjelovali Robert Faurisson, Frederick Toeben i David Duke, koje se smatra "poricateljima holokausta". Sjedinjene Američke Države, Izrael i Njemačka su osudile ovu konferenciju. Istodobno s Teheranskom konferencijom, održala se u Berlinu konferencija u organizaciji njemačke Obrazovne agencije, na kojoj se raspravljalo o neprihvatljivosti teza "poricatelja holokausta". Također, zanimljivo je da su austrijske vlasti uoči samog Božića uvjetno oslobodile Davida Irvinga, britanskog povjesničara osuđenog na tri godine zatvora zbog poricanja holokausta. Ne treba zaboraviti kako je Irving u svojim djelima i javnim izlaganjima nastojao dokazati nepostojanje plinskih komora u logoru Auschwitzu te kako Hitler nije dugo vremena znao za postojanje logora smrti. Iz navedenog je uočljivo kako je proučavanje holokausta i danas vrlo aktualna tema u znanstvenoj i u široj javnosti, koja se vrlo često koristi u političke svrhe. Izdavačka kuća Hasanbegović je, vjerojatno imajući na umu aktualnost ove tematike, izdala u drugoj polovini prošle

godine djelo Normana Finkelsteina *Industrija holokausta. Razmišljanja o izrabljivanju židovske patnje*. Dino Mujadžević je prevoditelj, a izvornik (*The Holocaust Industry: Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering*) je objavljen u Londonu 2001. Dvije godine kasnije je izašlo njegovo izdanje. Finkelsteinovo je djelo podijeljeno na devet dijelova, uključujući dva Predgovora i intervju Dona Atapattusa s autorom iz sredine prosinca 2001. godine. Također, na kraju se nalazi kazalo imena i pojmova.

Finkelstein u prvom Predgovoru piše o velikom zanimanju europskih (posebno njemačkih) čitatelja, za razliku od onih američkih u čijim se medijima ovo djelo smatralo i antisemitskim. Autor se u drugom Predgovoru zadržava na komentiranju kritika djela, koje su se sastojale od njegovog priklanjanja "teoriji uroti" ili "obrani švicarskih banaka". Na takve kritike on odgovara navođenjem cilja knjige u "...uspostavljanju integriteta povijesne istine i svetosti mučeništva židovskog naroda. Zgražam se nad iskrivljavanjem povijesti i uspomene radi ucjenjivanja koje provodi industrija holokausta..." (str. 17). Drugim riječima, Finkelsteinovo djelo usmjereno je na analizu iskrivljanja i iskorištavanja stradanja židovskog naroda u holokaustu, a ne na njegovo poricanje.

Autor u Uvodu navodi kako mu je namjera "secirati" i optužiti industriju holokausta" koja koristi holokaust kao "nezamjenjivo ideološko oružje" te isitče: "da bi se istinski učilo iz nacističkog holokausta, mora se smanjiti njegova fizička dimenzija i proširiti moralna dimenzija" (str. 24). On zatim nastavlja u prvom poglavlju naslovljenom "Kapitaliziranje holokausta" prikazati proces nastanka "industrije holokausta". Finkelstein tvrdi kako je američka židovska elita (okupljena u raznim židovskim organizacijama) poslije 1945. šutjela o holokaustu radi političkog (hladnoratovskog) savezništva SAD-a sa Zapadnom Njemačkom. No,

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LIX
Zagreb 2006.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIX, str. 1-338, Zagreb 2006.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u

Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavlivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb